

Єжи ЯРНЕВИЧ

ПЕРЕКЛАДАЧ ПОМІЖ ІНШИХ

(фрагмент у перекладі Лариси Андрієвської)

Сізіф переможець

Про перекладацьку відповідальність

Перекладач не теоретизує — він засвідчує істину або смисл як витвори нашої діяльності, змінні, історичні й тісно пов'язані з мовою категорії самим характером своєї роботи. Володіє знаряддям, що дозволяє йому продемонструвати, яких розмаїтих форм може набувати «правда» тексту. Самою суттю своєї роботи він спроможний довести те, про що вже писав Барт: мовляв, читання завжди є писанням, співтворенням тексту та його значень. Мовляв, читаючи, а тим паче перекладаючи, ми стаємо співавторами цього тексту. Робота перекладача скидається на долю Сізіфа: є твором ніколи не закінченим.

Я вже казав тут, що не існує остаточного перекладу «Гамлета», після якого стануть непотрібними подальші. Адже кожен переклад є неповною роботою, що належить до цілості, якої ми ніколи не досягнемо, що не претендує на унікальність. Переклад у своїй сутності — і тут він перетинається із суттю демократії — нічого не завершує, навпаки: запрошує до контрперекладу, який завжди є діалогом, до подальших перекладів того самого твору, до читання учасницького, авторського, а не лише пасивного. Суть перекладацької роботи це незавершеність, про яку нагадує кожен новий переклад. Якщо перекладач є Сізіфом, це особливий Сізіф — бо переможний: його перемога в тому, що він ніколи не вкотить каменя на вершину. Не завершить дискусії. Обстоювання перекладу як важливої культурної складової є захистом суспільства, відкритого до пошуку і творення смислів, готовності до змін у дотеперішній пізнавальній і ціннісній оптиці, до участництва як закону дії демократії. Це саме перекладачі, якщо придивитися до їхньої праці, найпереконливіше нагадують, що кожна зі сповідуваних істин (як і кожен переклад, який є істиною тексту) залишається неповним. Якщо помічати в «Гамлеті» лише образ кінця феодального світу або тільки фрейдистський Едіпів комплекс, або романтичний максималізм, що перевершує наші можливості, є замиканням довічно живого й довічно натхненного тексту, якого не вичерпає жодна інтерпретація, ані тим паче жодне законодавство. Коли

перекладач приносить новий переклад «Гамлета», він не перекреслює попередні переклади, натомість їх збагачує. А тим часом, уже на іншій площині нагадує: все, що влада визнає очевидним і доведеним, можна піддати новому «перекладу». Що кожне Креонове рішення може підважити яка-небудь Антігона. Складніше маніпулювати суспільством, яке знає, що кожна з істин, прибираючи сьогодні форму фактів, новин, законів, заборон, гасел, програм і теорій, є не вповні частковою, що її можуть замінити або доповнити нові істини. Істина, хай би як її розуміти, стає тоді досяжним завданням, а не ідолом, перед яким падають ницьма. Для реалізації такого завдання потрібні не лише вдалі перекладацькі рішення, а й також переклади літературних особливостей... Отож я надаю перевагу перекладачеві, який здійснює вибір самостійно, хай би він при цьому й помилявся, аніж такому, хто насправді не коїть селекційних помилок, проте лишень тому, що перекладає авторів уже відомих і канонізованих.

Я, звісно, волів би, щоб хороші перекладачі не перекладали відверто поганих книжок, завжди відділяли б зерно від половини, однак переклади невдалих, але самостійно вибраних книжок є ціною, яку я готовий платити за підтримку партиципаційного характеру нашої присутності в суспільному житті. Переклад, природний супротивник ортодоксальності є умовою учасницького суспільства не лишень тому, що він уможлиблює діалог з іншими. Він промовляє також про дещо не менш суттєве: про те, що значення завжди є піддатливими до змін і — що важливіше — ніхто не має на них виключного права.